

ARTICLES CENTRALS

Més enllà de les polítiques de la por

Carme Colomina

Periodista i investigadora especialitzada en Unió Europea, desinformació i política global del CIDOB

Europa ha militaritzat les crisis. Com més vulnerable se sent, més s'aferra a les polítiques simbòliques i al llenguatge bel·licista. Hem vist soldats a peu de carrer a les grans ciutats franceses o belgues després de patir atemptats per intentar imbuir una suposada percepció de seguretat; o el president, Emmanuel Macron, declarant el març passat “la guerra” sanitària al coronavirus. La pandèmia ha alimentat l'excepcionalitat i els cants de sirena que, en plena expansió dels contagis a Europa, lloaven la capacitat coercitiva d'uns Estats que van aconseguir confinar temporalment un món espantat.

Les respostes governamentals al coronavirus s'han traduït, en molts casos, en concentracions de poder i temptacions autoritàries emergides amb els estats d'alarma, intents de control de l'opinió pública, militaritzacions injustificades i violència policial. La retòrica populista va identificar el virus amb una amenaça exterior, un mal “importat”, que va comportar l'estigmatització d'algunes comunitats i el tancament de fronteres. A Hongria es va imposar, per uns mesos, el govern per decret. L'executiu búlgar va aprofitar la pandèmia per imposar restriccions abusives sobre la població d'ètnia gitana, perimetrant barris on no hi havia proves de positius en Covid-19. A Romania es van tancar mitjans de comunicació. S'han perseguit periodistes i s'ha limitat l'accés a rodes de premsa i a la informació oficial. L'Institut de la Premsa Internacional va denunciar “un nombre alarmant de governs europeus, especialment al centre i l'est d'Europa, que han utilitzat la crisi sanitària en curs com a pretext per restringir el lliure flux d'informació i reduir el nombre de mitjans independents”. A Grècia les forces de seguretat van utilitzar la violència contra sol·licitants d'asil, activistes de drets humans i periodistes. Més de mig any després, l'excepcionalitat

continua. Davant d'una segona onada de contagis massius, la lògica del confinament, el toc de queda, les restriccions socials i unes pròrrogues extensives als estats d'alarma topen, cada vegada més, amb moviments de protesta i descontentament als carrers d'algunes ciutats europees. La falta d'un horitzó clar i el pes de la distància física afebleixen una salut mental obligada a seguir intentant complir amb la lògica productiva. L'emergència sanitària ha servit de coartada per a un moment tecnocràtic que cal desfer.

**“ Europa ha construït un fals relat de seguretat.
S'ha servit de pors, reals o percebudes, per
imposar agendes polítiques i estigmatitzar
alteritats ”**

La securització d'Europa està feta de vulneracions de drets i d'inhibicions de responsabilitats. Només cal ser conscients de la humiliació, l'amuntegament, la insalubritat i la desesperança en la qual malviuen els milers de refugiats atrapats en els camps de Grècia. Són el retrat perfecte de la política migratòria d'una Unió Europea (UE) que fa temps que va abdicar del seu compromís amb la legislació internacional i amb els drets de les persones. Una UE que ha fet d'aquestes condicions de vida inhumanes i perilloses el reclam perfecte per a la seva política dissuasiva.

Europa ha construït un fals relat de seguretat. S'ha servit de pors -reals o percebudes- per imposar agendes polítiques i estigmatitzar alteritats. Un concepte de seguretat edificat sobre un blindatge de fronteres que atempta contra els drets i la vida dels qui intenten arribar a territori de la UE.

La despesa en seguretat tecnològica a les fronteres d'Europa volta els 15.000 milions d'euros anuals i, segons algunes previsions, el 2022 podria ser de fins a 29.000 milions d'euros l'any. Són càlculs del sociòleg Jean Ziegler, membre del comitè assessor del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides i autor del llibre *Lesbos, la honte de l'Europe* (Lesbos, la vergonya d'Europa). Les empreses privades s'han convertit en les

grans proveïdores de serveis fronterers en una Unió Europea bunqueritzada. Els Estats han decidit cedir la seva responsabilitat de protegir –la venen a preu de mercat–, i la seguretat genera un negoci lucratiu. Grans empreses transnacionals exporten serveis militars en terrenys que, fins fa ben poc, eren exclusius i inherents als Estats. En aquesta Europa tan preocupada per la sobirania, el negoci de la privatització de la seguretat comença a trobar escletxes.

“ Els Estats han decidit cedir la seva responsabilitat de protegir i la seguretat genera un negoci lucratiu ”

Hi ha seguretats que es construeixen contra les persones i poders d'estat que actuen, en nom de la seguretat, contra els individus que els qüestionen. És una securització repressora, que tanca persones en camps que són autèntiques presons a cel obert; centres per a sol·licitants d'asil, d'internament o de detenció administrativa; assentaments improvisats; centres d'identificació; acampades temporals davant les moltes tanques que s'han aixecat a les fronteres; guetos, jungles o hotspots (segons la terminologia que s'imposi en cada moment) que s'han anat escampant per la geografia comunitària. Sense drets fonamentals ni llibertat. Llimbs legals i temps truncats on construir una vida. Unes realitats on les dones i els nens són les baules més vulnerables.

Els governs europeus necessiten reconèixer els vincles que hi ha entre aquestes estructures de violència i les que perviuen en les societats patriarcals en forma de precarietat, violència, inseguretat econòmica, invisibilitat o explotació.

Erosió democràtica

La regressió de drets a les fronteres de la Unió Europea no és aliena a la involució democràtica que hi ha en marxa. Ho saben les dones de negre poloneses que, des de fa més de tres anys, protesten contra la retallada de drets sexuals i reproductius que sistemàticament aplica el govern del PIS (*Prawo i Sprawiedliwość*, Llei i Justícia), o els

moviments de protesta a Itàlia contra l'extrema dreta. El gènere s'ha convertit en terreny de confrontació ideològica a la Unió Europea. La reclusió per la pandèmia ha multiplicat les agressions intrafamiliars y la violència de gènere, que algunes forces polítiques neguen. Només el març passat, el nombre de trucades telefòniques a la línia d'atenció a víctimes de la violència domèstica de l'ONG polonesa Centre pels Drets de les Dones va créixer un 50%. Però encara hi ha administracions que opten per la invisibilització i espais públics i polítics masculinitzats que sostenen discriminacions estructurals. "Democràcies mutilades", com en diu Daniel Innerarity, regides per la lògica de la sobirania i no per raons d'interdependència humana com a nucli central de l'agenda política.

“ La contestació contra els drets de les dones s’ha convertit en un nou argument transversal entre bona part de l’extrema dreta europea ”

La contestació contra els drets de les dones –i la polarització que qüestiona valors i conceptes compartits– s’ha convertit en un nou argument transversal entre bona part de l’extrema dreta europea. És una erosió a càmera lenta. Un canvi gradual. Un seguit de renúncies que van entrant, a poc a poc, en les agendes polítiques. Mentre les dones es multipliquen com a força de mobilització, la dreta populista ha convertit el feminisme, com a concepte, en una de les obsessions de la seva contrarevolució conservadora. També a nivell legislatiu hi ha un fre que retrata aquesta involució. El Consell de ministres de la UE té aturada, des de fa anys, l’aprovació d’una nova directiva per a la no discriminació per raons de gènere, religió, discapacitat, edat o orientació sexual, que estengui la igualtat en àmbits com la protecció social, l’accés a l’habitatge, l’educació o l’assistència sanitària. Els governs també bloquegen una altra directiva –aprovada ja al Parlament Europeu– per a l’establiment de quotes que garanteixin més presència de les dones als consells d’administració, amb Alemanya actuant d’oposició principal perquè ho considera una ingerència en el seu àmbit competencial.

Moltes democràcies moren per “erosió”, com expliquen Steven Levitsky i Daniel Ziblato, autors de *How democracies die* (Com moren les democràcies). Moren per les renúncies de governs i partits polítics davant els retrocessos de drets i les vulneracions en la separació de poders; en les aliances de forces moderades amb partits xenòfobs populistes, com ha passat a Finlàndia o Àustria; en la polarització dels debats i la radicalització d'agendes polítiques per guanyar vots a l'extrema dreta; per l'eliminació o cooptació sistemàtica dels àrbitres que han de garantir un joc net, polític i institucional. La idea de seguretat a Europa s'ha pervertit de la mateixa manera que s'està pervertint la idea d'Europa i el concepte de solidaritat que es considerava un valor fonamental de la Unió.

“ Mentre els Estats s'aferren a vells conceptes de sobirania i frontera, el món hiperconnectat ha permès construir una certa transversalitat en la revolta ”

Les desigualtats erosionen les democràcies i la nostra percepció de seguretat. Un analista de l'Amèrica liberal-conservadora com Arthur Brooks, director del American Enterprise Institute, denunciava fa temps a Barcelona el “dèficit de dignitat” amb què s'ha tractat a milions de persones que s'han sentit desprotegides per la hiperglobalització. Explicava com als Estats Units de Donald Trump “la part superior i la inferior de la societat nord-americana estan avui totalment separades, desenvolupant hàbits culturals, alimentaris i de vida completament diferents”. Societats desiguals en espais en transformació; i les ciutats són avui els centres on conflueixen aquestes redefinicions. Com expliquen Eva Garcia Chueca i Raquel Roknik al monogràfic sobre municipalisme internacional i dret a la ciutat publicat pel CIDOB, la globalització s'expressa amb força a les ciutats: la deslocalització de la indústria productiva, la transnacionalització de l'economia financera i les dinàmiques de mobilitat i trànsit de migrants són al cor d'algunes de les vulnerabilitats i inseguretats que avui afecten a unes ciutats que, convertides en fenòmens urbans globals, també han de lluitar contra

la degradació mediambiental, el creixement descontrolat o la precarització de l'accés a l'habitatge.

“La seguretat humana no depèn de la quantitat o la mida de les nostres armes –deia John Paul Lederach, quan va inaugurar la Universitat de la Pau de Sant Cugat del Vallès l'any 2018–, sinó de la qualitat de les nostres relacions, la creativitat de la nostra imaginació i el coratge per actuar des de les nostres conviccions”. La seguretat es defineix també, i sobretot, des de la cura i la protecció. Més enllà del poder marcial hi ha tot un poder relacional que es desplega arreu, que està canviant models de lideratge i obrint nous espais d'influència.

“ En temps de Covid la idea de seguretat s'ha traduït, més que mai, en la idea de cura i la necessitat de serveis públics i protecció social ”

El poder d'un actor global s'ha de mesurar també per la seva capacitat de promoure idees pròpies. De sortir de dicotomies. Cal superar les visions hegemòniques del concepte de seguretat. Mentre els Estats s'aferrin a vells conceptes de sobirania, frontera i espais d'influència, aquest món hiperconnectat també ha permès construir una certa transversalitat en la revolta; en la consciència d'una necessitat de canvi. La impugació dels abusos de poder continua viva de manera global. Cada protesta, diversa però amb punts de connexió evidents, des de la viralització dels himnes de denúncia (*El violador eres tú*) a les revoltes contra la corrupció –de Bulgària al Líban–, són un trencament de les barreres de la por. Hi ha una superació lenta dels marcs tradicionals. D'aquí les reaccions involucionistes.

Vivim un cert desacoblament entre l'estructura institucional del món i l'estructura política. Per la irrupció del populisme o perquè les institucions han quedat superades no només pel qüestionament del multilateralisme, que va guanyant adeptes, sinó també per les noves realitats geopolítiques i la revolució tecnològica, que ha transformat i ha reconfigurat els equilibris de poder tradicionals. Segons Nikolas

Gvosdev, expert nord-americà en seguretat i investigador del Carnegie Center, la pandèmia ens ha col·locat en un moment clau en les relacions internacionals en què conflueixen l'ètica i l'estratègia. I totes dues seran indispensables per redefinir el món postcoronavirus i la idea de seguretat que, en temps de Covid, s'ha traduït, més que mai, en la idea de cura i la necessitat de serveis públics i protecció social.

SOBRE L'AUTORA

Carme Colomina Saló és periodista i investigadora principal especialitzada en Unió Europea, desinformació i política global del CIDOB (Barcelona Centre for International Affairs). També és professora associada del Col·legi d'Europa a Bruges (Bèlgica) i membre de la junta de govern de l'ICIP. Com a periodista ha cobert cimeres internacionals i conflictes polítics a una vintena de països. Ha treballat al diari ARA, on escriu setmanalment, i a Catalunya Ràdio.

Fotografia Women's March on Washington, de Ted Eytan.